

Örmény menekültek.

— Armenian Exiles in Cyprus, by Emma Cons. (The Contemporary Review. Dec. 1896. —

A legtekintélyesebb angol folyóiratok egyikének, a „Contemporary Review“-nek legutóbbi füzetében eleven színekkel és megkapó közvetlenséggel írja le egy angol hölgy, Cons Emma ama szerencsétlen vérrokonaink helyzetét, kik a mult évi konstantinápolyi kegyetlen vérengzések után vándorútra keltek, odahagyva tűzhe-lyeiket, melyeknek romjai között családjaiknak nem egy tagja vesztette el életét.

Örmény menekültek öldöklése a „Bosporus“-ban.

A hajóra, melyen Cons Emma a török fővárosból Cyprus szigetére utazott, mintegy száztiz örmény menekült szállt fel, néhányan a feleségeikkel és gyermekeikkel együtt. „A legtöbbben úgymond utazónők, csak a török vagy az örmény nyelvet értették; néhányan azonban tudtak egy keveset angolul is s megrázó dolgokat beszéltek el. Meg kell említenem, hogy a borzalmassá-

gok legnagyobb részét nem oly egyénektől hallottuk, a kik maguk szenvedték el azokat, hanem szemtanúktól, a kiknek semmi okuk nem volt a tulzásra. Egy hajóskapitány például elmondta, hogy maga látta, miként vagdalt szét darabokra egy örmény papot egy török tiszt. Többen a menekültek közül néhány óra alatt valának kénytelenek elhagyni az otthonukat, a nélkül, hogy idő engedtetett volna nekik a követeléseik behajtására vagy a vagyonuknak értékesítésére. Egy öreg nő elveszítette férjét és minden vagyonát, és most a hajónkon ismerőseihez jött Smyrnába, az első helyre, a hol Konstantinápoly elhagyása után megállapodtunk.“

Utazónók említést tesz elbeszélésének további folyamán a török hatóságok önkényének példátlan megnyilatkozásáról, a melynek Smyrnában esett áldozatul sors-üldözött örmény utitársainak egy része. „Mintegy hatvanan közülök — négyen feleségükkel és gyermekeikkel — kiszállottak Smyrnában. Valamennyien el voltak látva török útlevéllel, „tesskary“-val. Értésünkre esett, hogy a kiszállás után elvették az útleveleiket s börtönbe vetették valamennyit. Megerősítette ezt a hírt egy török bíró, a ki a hajónkra jött. Azt mondá: megérdemelték sorsukat, mert gonosz emberek, a kiket ki kellene végeztetni. S midőn megkérdezték, miként történhetett, hogy ily rossz embereknek útleveleket adtak, az volt a válasza, hogy Konstantinápolyból való elutazásuk után megmotozták a házaikat s azokban compromittáló iratokat kaptak.“

Utazónók teljes joggal és méltán vonja kétségbe a török bíró ezen állításának igaz voltát. „Merőben hihetetlennek látszik, hogy annyira gondatlanok lettek volna, hogy ily papirokat a lakásaikon hagyjanak, holott az útleveleik csakis török kikötőbe száltak s nem hagyhatták azokkal el a török birodalom határait. Azt kell hinnünk, hogy a török hatóságok, nem merészelve további vérengzések rendezését Konstantinápolyban, a hol rájuk vannak irányozva Európa szemei, útleveleket adnak az örmények egyes csapatainak félreeső török kikötőkbe, a hol aztán ismét bebörtönözik őket, és mitsem hallani

többet felőlük. Barátaik nem, csak az Isten és ellenségeik tudják, mi sors vár reájuk.“

Társaiknak gyászos sorsa mély levertséget szült a hajón tovább utazó örményeknél. „Ötvenegyen maradtak a hajón, folytatja elbeszélését utazónők; egy részüknek Beyrutba szóló útlevelük volt, a honnan tovább szándékoztak menni Örményországban élő családjaikhoz, a melyeket vissza szoktak hagyni, midőn Konstantinápolyban vagy más városban munkát keresnek. A midőn megtudták a matrózoktól, hogy mi történt Smyrnában, elhatározták, hogy nem szállanak partra Beyrutban, hanem Cyprus szigetére jönnek, ámbár messzire jutnak ekként a régi otthonuktól. Tartottak azonban tőle, hogy a törökök hajókra jönnek a beyruti kikötőben s magukkal hurczolják őket, minthogy az útleveleik erre a kikötőre szóltak.“ Derék utazónők, hogy megnyugtassa szerencsétlen utitársait, beszélt a hajóskapitánnyal, a ki aztán ünnepélyesen s teljes határozottsággal kijelentette előttük, hogy ez a francia hajó francia föld, a melynek fedélzetére lépni nem áll hatalmukban a törököknek.

Cyprus szigetén, a mely, mint tudva van, a legtöbb orosz-török háborúnak befejezése óta angol fenhatóság alatt áll, új otthont találtak sors-üldözött vérrokonaink. Utazónőknek az a vélekedése, hogy az örmények odaköltözéséből jelentékeny haszna lesz a szigetnek. „A mennyire képes vagyok megítélni a viszonyokat, úgymond, igazat kell adnom azoknak, a kiknek nézete szerint Cyprusnak épen oly előnyére fog válni az örmények otléte, mint a mily haszna volt Angliának az egykor oda menekült hugenottákból. Mert a legtöbbben közülök ügyes mesteremberek, mert többen alkalmasak a még parlagon heverő tetemes földterületnek megművelésére s a meghonosítására oly iparágaknak, a melyeket még senki sem üz, vagy a magasabb színvonalra emelésére ama kezdetleges módszernek, a mely egyes ipari foglalkozásoknál jelenleg gyakorlatban van.“

Dr. Molnár Antal.

Honvág.

— Háj költeménye. —

Oh bűvös dal, szent ének, égi kincs,
 Melynek e nagy világon párja nincs,
 Oh honi játék, mely betölt szívet,
 Melyet feledni soha sem lehet.
 Rátok gondolva szívem földobog,
 Szememből könnyek' zápora fakad.
 Lelkem szülőföldem felé siet,
 Anyám, Örményhon! látni tégedet!
 Hol a nap fényben úszik szüntelen
 S e fény állandó, örök, végtelen...
 Mily kedvesek magas hegyesúcsaid,
 Szépen mosolygó gazdag völgyeid.
 Boldog valék, míg mind ezt láthatám,
 Boldogtalan most, hogy távol hazám!
 S bár mindig látom tündérképedet,
 Csak ábránd az, mit fest a képzelet!
 Így is veled van lelkem, bus szívem
 Feléd sóhajt minden lehelletem...
 Lehet feledni föld minden javát —
 Csak egyet nem: az áldott szép hazát!...

Simay Gergely.

Lönhárt Ferencz.

Harangzugás között vonult be Erdély püspöke
 egykori plebánosi székvárosába, Kolozsvárra a
 millenáris évben is, hogy a mintegy erdélyrészi katolikus
 parlamentnek tekintendő — kath. statusgyűlésén
 elnököljön.

Magas korát meghazudtoló fiatalos hévvel, lankadást
 nem ismerő kötelességtudással és főpásztori tevékenység-
 gének páratlan buzgalmával jött újra körünkbe az a
 nemesszívű főpap, ki a milyen alázatos szerénységgel
 viseli a püspöki süveget, éppen olyan szivós kitartással
 szolgálja kiterjedt egyházmegyéjének kulturális és hitéleti
 érdekeit is.

A 60-as évek közepén megürült kolozsvári plebánosi
 állásra, Ágoston Károly népszerű egyéniségével szem-

ben, a városunkban akkor még kevésbé ismert Lönhart kanonok is pályázott, ki — habár a hármas kándidációban első helyen Ágoston jelöltetett — a püspöki megerősítést megnyerte.

És ime, az új plebános, szerény fellépésével, szeretetreméltó modorával első sorban is ellenjelöltjének buzgó hiveit: a kolozsvári örménységet igyekezett lekötelezni.

Az egyházközség ügyvezetésénél örményeket alkalmazott, az úrnapi és húsvéti körmeneteknél a mennyezet hordására tekintélyes örmény kereskedőket kért fel, Urnapján egyik áliásnál nem ritkán örményül olvastatott az evangélium. Az örmény családokat előszeretettel látogatta: egy szóval valóságos örménybarátnak igyekezett magát feltüntetni. Ugyannyira, hogy az időközben gyergyó-szt.-miklósi lat. szer. plebánossá választott Ágoston Károly, állítólag maga is arra büzdította eleinte elkedvetlenül volt pártfeleit, hogy nemes vetélytársát minden téren támogatni igyekezzenek.

Sokszor hallatszott itt-ott az a tréfás megjegyzés, hogy Lönhart Ferencz annyira örmény befolyás alatt áll, hogy tán még örmény püspöknek is beillenék.

A büszkeség bizonyos nemével, de fájó szívvvel vált meg hiveitől a szeretett főpap: plebánosi állásától, a midőn gyulafehérvári nagypréposttá neveztetett ki.

És gyermekkori kedves emlékeim közepette ma is kimagaslik lelki szemeim előtt az a megható jelenet, a midőn a bucsúzó Lönhart, ünnepi talárban végig járva kedves hiveinek házait: boldogult atyámat is felkereste. Könnyes szemekkel ragadta meg egyik legőszintébb tisztelőjének a jobbját, s ha jól emlékszem, e szavakkal vett bucsút: „Kedves barátom uram, legyen meggyőződve, hogy Kolozsvárt elfeledni soha sem fogom, de ha valamit újabb állásomban is önökért, az én szeretett örmény hiveimért tehetek, mindig a legnagyobb örömmel állok rendelkezésükre.“

Az egykori tréfás „szálló ige“ csaknem beteljesült, mert Lönhart Ferencz erdélyi püspöki minőségében — az örmény kath. egyházmegyének is főpásztora lett.

Egy pár év óta folyton a koadjutor-kérdése kísért, mert valószínűleg el sem hiszik, hogy egy közel 80 éves kort vállalain hordó ember a püspöki állással járó kötelesegeket akadálytalanul teljesíthesse.

És ime, ezt megczáfolja maga a püspök, ki szeretett Kolozsvár városát — az eddigi szokással szakítva — már évek óta a státusgyűlés színhelyévé tette és sem aggkorát, sem gyöngélkedő állapotát nem tekinti akadálynak arra nézve, hogy a még zordrahajló időjárás daczára is főpásztori tisztét ne gyakorolhassa.

Az igazi főpapi erények e megtestesült példányképét, az alázatosság köntöse alatt dobogó hazafias szívet, a zajtalan jótékony munkásság és szünni nem akaró áldozatkész tevékenység e prototyponját, valamint erdélyszerte minden róm. kath. hívó: úgy az örménység is mindenkor őszinte gyermeki hódolattal ismerte el és üdvözli benne maiglan is. Hiszen Lönhárt Ferencz, mint egy önfeláldozó patriárka, úgy örökdik minden hívének egyházi érdekei felett.

* * *

Miután utóbbi időben az én csekélységem legtöbbet foglalkozott az örménység egyik, s talán mondhatnám — egyetlen egyházszerkezeti ügyével t. i. az örm. kath. egyházmegye jelenleg még szervezetlen állapotával: szabadjon tehát ez alkalomból erre is kitérnem.

Ezt tehetem annyival is inkább, mert fel kell tételennem, sőt nem is vonhatom kétségbe, hogy Lönhárt Ferencz irántunk, örmény hivei iránt eddig táplált rokonszenvét és atyai jóindulatát megváltoztatta volna.

S nem mellőzhetem, hogy közszeretben álló főpásztorom nagy érdemei előtt meghajolva: egy irányában gyermeki odaadásnál rosszabbat soha sem tanusító kis nép nevében, egyúttal jóságos atyai szívéhez is ne appelláljak.

Nemeslelkű püspök! hallgasd meg, örmény hivedik közel két évszázad óta ápolt s ezúttal is előtted feltáró forró óhajtását.

Szerezd meg élted alkonyán magadnak és örmény hiveidnek a lelki öröm és a jótétemény ama kiapadhatatlan forrását, mely fölkent fejedet még életedben a halhatatlanság fénykoszorújával fogja övezni.

Légy Te az a latin szertartású püspök, a ki a közel 200 éves provizóriumot saját jószántodból megszünteted; légy te az a fenkölt lelkű főpap, a ki az örmény szertartást védőszárnyaid alól az azt megillető saját ritusabeli főpásztorának adod át.

Légy Te az a legnemesebb gondolkozású és legefogulatlanabb egyházfejedelem, a ki ugy hazafias, valamint kath. szempontból egyaránt jogos törekvéseinket illetékes helyen kezdeményezni és támogatni egyúttal a leghivatottabb is vagy.

Egyik ritus sem lehet ellenfele, vetélytársa vagy pláne akadály a másiknak, hiszen az egyetemes róm. kath. anyaszentegyházban ugy a latint, valamint az örményt is a pápa Ő Szentsége rendelte és tartja fenn egyházi nyelv gyanánt.

Bár elismerem, hogy igénytelen az én szavam, de vallásos mély meggyőződéssel emelem fel Hozzád gyöngé hangomat; s ha nemes szived egy áldásos jótett gyakorlásától már előre feldobbanna: hidd el, hogy közel 20 ezernyi hazafias és magyarérezelmű kis nép áldása szállana feléd.

Az örmény templomok felszálló tömjénfüstje pedig az örök hála fohászaival emelkednék együtt a mennyek Urához.

Gyöngé bár az én szavam, de önérzetesen elmondhatom, hogy őszinte hódolattal intézem azt Erdély püspökéhez, ahhoz a Lönhárt Ferenczhez, kinek nevét boldogemlékű édes atyám is mindig csak a legnagyobb kegyelettel említette. Igaz, hogy nagyfontosságú kulturális, tanügyi és közgazdasági kérdések fogják a státusgyűlést mindig foglalkoztatni, de ezek mellett is kérem az egybeseregleni szokott nagynevű notabilitások szives figyelmét és kegyes jóindulatát arra a kérdésre is kiterjeszteni, melynek kulcsa, az ujjászervezendő örmény kath. egyház-

megye ügyét illetőleg, első sorban Lönhárt Ferencz erdélyi püspök kezében van.

Az ő egyetlen „legyen“ szavától függ, és akkor Lönhárt Ferencznél senkit e hazában nem fog méltóbban megilletni az

„Ecce Sacerdos Magnus.“

Merza Gyula.

Egy szép kis örmény leány emlékkönyvébe.

Valami mély, lelki bánat,
Mint az aszály a virágot,
Bántja ifju lelkedet,
Ezrivel lesz még a réten,
Lomb, madár, de benne a szivben,
Csak egyszer van kikelet.

Gyenge vagy te a bánatra,
Borut ifju homlokodra,
Ne vonjon még az idő,
Ha titkolod kirí jobban,
És abban a néma búban,
Van valami rémitő.

Sallak Róza.

A nemzetek közös jogai Jeruzsálemben.

Habár legtöbb szenthely néhány nemzet közös tulajdonát képezi, mégis a következő három hely csak egyedül az örmények birtokában van: 1) a Kai-fás főpap háza fölé épült „Üdvözítő-zárda;“ 2) Annás főpap házának helye és az Arkhangyalzárda; 3) a híres Szt-Jakab-zárda. Itt lakott Jeruzsálem első püspöke, Szt-Jakab apostol fivére.

De menjünk át a közös jogokra.

A „Feltámadás“-temploma — itt van a szent sír is — három nemzet tulajdonát képezi: az örményeké, a görögöké és a latinoké. Mintegy 25 évvel ezelőtt újra kellett építeni a templom boltívet; a mondott három nemzet helyett a kiadásokat fedezték III. Napoleon, II. Sándor és Abd-ül-Áziz uralkodók. E nemzetek egyenlő joggal tarthatnak egyházi ünnepélyeket, isteni tiszteletet... a szent sír felett vagy közül a meghatározott időkben. Minden éjjel mondanak itt szent-misé; előbb a görögök, azután az örmények, végre a latinok. Egész éven át csak két éjszaka képez kivételt: nagy-péntek és a nagybőjt első hétfője; csak e két nap éjszakáján nem szolgálnak itt szent-miséket. A három nemzet közül állandóan benn lakik a „Feltámadás“-templomában néhány pap, diákon és kántor, — hogy az isteni szolgálatban fennakadás ne történjék. Van a templomban elég alkalmas helyiség, úgy hogy ezek a benlakók ott kényelmesen elférhetnek. E templom ajtait minden éjszaka — sőt nem ritkán nappal is — bezárják a török ajtónállók kívülről és a kulcsokat magukkal viszik — és így a szerzetesek a segédszemélyzettel benn maradnak. Régen havonként, később hetenként egyszer nyitlak meg e templom ajtai; most minden nap kinyitják azokat, sőt nap közben bármikor, ha a három nemzet három felügyelőjének valamelyike erre parancsot ad. De vannak esetek és napok, midőn a nyithatási jog kizárólag ezen, vagy azon nemzeté, akkor tehát a többiek bele nem elegendhetnek. Így nagyszombaton csak az örmények rendeletére nyitják ki az ajtókat, melyek előtt ezer meg ezer ájtatoskodó várakozik az örmény tolmácsra, ki személyesen megjelenven — adja a parancsot.

A Szűz-Anya-temploma csak az örmények és görögöké; itt a latinoknak nincs semmi jusa. Itt a két szertartás papjai reggelenként egymás után miséznek. Ezek csendességben élnek egymás közt.

A bethlehemi templom is ugyan mind a három nemzeté; de a jászol felett csak a latinok, ellenben azon hely felett, hol Üdvözítőnk született, csak az örmények és gö-

rögök miséznek — mi nem egy ízben szolgáltatott okot az egyenetlenségre. Mintegy 20 év óta állandóan van ott két rendőr, kik közül egyik kívül, a másik belül őrködik éjjel-nappal, nehogy valaki a rendet felbontsa...

Szongott Kristóf.

SZÉP ÁRÁ

tragoedia öt felvonásban.

Irta:

Márton Dávid. (Negyedik folytatás.)

HARMADIK JELENET.

(Álmira a rableányokkal visszajő. A rableányok egy hosszú szőnyeget hoznak, melyen himzett alakok láthatók. Előbbiek.)

Semiramis.

Hej, rableányok! fel, dologra gyorsan!
Az új királyi lak kopár, kietlen,
Mégfázik a szem meztelen falának
Tekintetén, a bámulás helyett.
Ez égbe nyúló néma újszülött
Felékítése újjainkra vár.
Lám! meddig ért a munka lába már
A szőnyegen, melyen a him-fonál
Régen bújósdit játszik egymaga.

(Második, harmadik rableány kiteríti a szőnyeget Semiramis előtt, ki egyenként vizsgálni kezdi a himzett alakokat.)

Melyik hímezte e kemény tusát,
Hol elefánt s oroszlán mérközik?

Negyedik rableány. (A csoportból előlép.)

A hindu lány, kegyelmes asszonyom!

Semiramis.

E jelenetnek szemtanúja voltál?

Negyedik rableány.

Jelen valék, még mint kicsiny gyerek
E rémitő látvány tanúi közt,
Most is remegve gondolok reá.

Semiramis.

Mondd el, miként történt e rém-eset?

Negyedik rableány.

Barangolánk a Ganges völgyiben
Atyámmal egy nap mért, miért nem?
Emlékemből az évek elmosák.
Egyszerre a szent folyam harsogását
Túlordítá egy rémitő üvöltés,
S visszhangozák a bérczi szikla-odvak
A vad harag e rengeteg zaját.
S hogy visszánéztem e hang nyomdokán
Ott látok egy iszonytató vadat
Nyitott szájjal felénk közelgeni.
A rémület lekötöte lábainkat;
Már-már atyámat érte vasfogával
A vére szomjas, hogy a sűrüből
Egy elefánt bukkant ki ködgomolyként
S előbbivel véres birokra kelt...
Mily küzdelem volt! mint rohanta meg
Ellenfelét a nagy állat király!
És hogy recsegték gránit-izmai
Az elefántnak e csapás alatt!...
De összeszedte rengeteg hatalmát,
S ormányával körülölelte ez
Bösz ellenét, mire egy új üvöltés
— Kigúnyoló a menydörgés zaját —
Reszketetté meg a lég oszlopait,
S az állatok királya ott hevert
Élettelen az elefánt előtt...
Ekkor atyámmal térdeinkre rogyva
Hálálkodánk a győzelmes vitéznek,
Ki visszaadta életünk neszt.

Semiramis.

S nem bánta a vad?

Negyedik rableány.

Oh, dehogy! Söt elkisért
Tanyánkra és családtagul szegődött
Hozzánk, s bizonynyal most is ott van ő
Testvéreimmel játszva csendesen.

Semiramis.

Ez hát előtted a legkedvesebb
Minden teremtetten lény között, leány?

Negyedik rableány.

Valóban ez királyné!

Semiramis.

Mesterin

Szövék alakját gyenge újjaid!

Derék leány vagy!... Hát e rózsatön

Ki dolgozék?

Ötödik rableány. (Elölép a csoportból.)

A perzsa lány, királyné! (Mehajtja magát.)

Semiramis.

Gyönyör fog el e szép virág előtt.

Ilyennek éltet Persia sem adhat,

Mely bérczetetűit örökös tavasszal

S rózsza-erdőkkel koszoruzta meg:

Hogy szent legében örület fog el

Az illatártól. (Int a szőnyeget tartó rableányoknak,
azok tovább vonják a szőnyeget.)

És a szép tevének

Melyik adá e vásznon életét?

Hatodik rableány. (Elölép.)

A baktra lány.

Semiramis.

Szép munka! Meglepőn

Vezetted a fonál vezéreit.

Hatodik rableány.

Népemnek e szent állatját szívem

Legtöbbre tartja minden lény között.

(Semiramis intésére a rableányok a szőnyeget
újából odább vonják.)

Semiramis. (Lelkesülten.)

Megálljatok!

(A rableányok megállanak.)

Itt isten újja járt!

E kép nem ember-agyban nyert

Fogantatást. Avagy ki birja így

Lefesteni egy férfi szent alakját,

Hogy homlokán a lélek tündököljön?

Hisz a teremtés sem tudott tovább

Haladni ennél alkatásiban.
Csak istenek tehetnek ily csodát.
Szólj, oh ki volt teremtőd ifju hős?!
Ki volt az isten, a ki létre hívott?
Hogy őt emeljem isteneim fölé.

Álmira. (Szerényen meghajolva.)

Én hímezém e gyenge vázlatot.

Semiramis. (Fokozódó hévvel.)

Mit gyenge vázlat? Ily tökéletes
Művet halandó még nem alkotott!
Nézd! minden izma mily arányosan
Helyezkedett a törzs-oszlop köré.
Mily szép ez arcz, mily büszke homlokot
Árnyalnak ott be ébenfürtjei!...
Halántokán az eszmék tábora,
Mint a sasok. — ha nyugovóra szálltak
A sziklaormok szédítő csucsan —
Oly ünnepin pihen... E termetet nézd!
Megesküszöl, ha rá tekint szemed,
Hogy ereiben vérpatakja zajlik:
Meg, hogy szívében szerelem honol!...
És ezt te hímezéd?... Te, hogy meggyalázd
Tenalkotásod becsmérő szavakkal,
Míg én a lelked legkisebb parányát
Bálványozom nagy alkotásodért,
S megcsókolom mindenható kezed.
(Álmira kezét megcsókolja Semiramis.)
Ki istenek szerepkörébe lépett:
Valódi nagyság nem lehet szerény,
Midőn remekjét más csodálva nézi:
Csak a kontár pironkodik művénel.

Álmira.

Kontár vagyok valóban, nagy királyné!
De oh, ne büntess meg hibám miatt,
Oh, légy kegyes! hiszen parancsodat
Akarta rabnőd teljesíteni.
Hiszen te mondád, hogy mi legbecsesb
Emlékeink közt, azt tegyük fel a
Tűnek hegyére most. S mivel nekem,
A rableánynak nincs más ékszerem,
Díszkölcsönözni a királyi lak
Kopár falára, mint emlékeim:
E drága kincset áldozám fel én is
Hogy ékesitse büszke csarnokod.

Semiramis.

Ez áldozat jutalmat érdemel...
De — szólj, — ki e hős élő képe mása
Testvéred-e, vagy eszményképed ő?

Álmira.

Testvérem ő, mivel ereiben is
Háik ősatyának tiszta vére forr;
Eszményem is, mert oly nemes vitéz
Nem lépte még át éltem útait.
Fájó gyönyörrel gondolok nevére,
S e fájdalomnak annyi méze van, hogy
Megédesíti rab-magányomat!

Semiramis. (Megölelt Álmirát.)

S mért fáj az emlék, melyet róla szőttél
Szívedben, boldog, rableány, miért?

Álmira.

Hogy nem magam vagyok csupán ez ábránd
Egyetlen élvezője a világon.

Semiramis.

Vetélytársad van tán, ki osztozik
Veled szerelmében, szegény leány?!

Álmira.

Vannak, kik osztozásra vágnak a
Nagy kincs felett, mit egyikünk se' bir.

Semiramis.

Többen?

Álmira.

Egy hősi nemzet összes lányai.

Semiramis.

Hallatlan! És ő senkit sem szeret
A nagy tömegeből, mely szívére vágyik?

Álmira.

Egyet szeret csupán az ég alatt
Nagy lelkének egész hevével!

Semiramis. (Sürgetve.)

S ez egyetlenegy?

Álmira.

A drága, szent haza!...

Semiramis.

Ki hát e hős, e rendkívüli férfi?
Kinek emléke alkotót teremthet
A rableányból; és ki, mint a nap —
A legsötétebb messzeségbe is —
Meleget és fényt küld sugárban
És ő maga örökre jéghideg.

Álmira.

Ármenia királya: szép Árá!

Semiramis.

Szegény király, ha még nem ismeri
A szerelem mindenható tüzét!

Álmira.

Boldog király, ki egy kebel helyett
Egy nép szerelmét birja zálogúl!

Semiramis. (A rableányokhoz.)

És most jutalmúl a nap alkonyáig
Mulassatok a nagy királyi kertben
Áldozva a szabadság istenének.

Rableányok. (Újjongva el.)

(Kivülről behallatszik.)

Szabadság!... Szabadság!... Szabadság!...

Semiramis. (A rableányok után nézve.)

Ti boldogok! egyetleneg szavamra
Mint lángra gyúla méla kedvetek,
Mit sorsotok hamuja eltakart.
Milyen magasra fellobogva ég
Az ifju lélek szent zsarátnoka,
Hogy a szabadság lelke rá lehelt.

(Kis szünet után.)

És én, ki felszítám e lángot, én
Fagyos kebellem állok fényinél,
Irgy szemekkel nézve a csapongást,
Mely játszian lepkéket üldöz; én,
Ki egy szavammal éltet adhatok,

Avagy halált népmillióknak; én,
Ki a szabadság napját hozhatom fel
A före, melyet hosszas éveken át
Megöszített a börtönök penésze:
Fényes lakomban nem vagyok szabad!
Egy szikla-sír lett e kebel, miben
Az akarat van eltemetve mélyen.
Mikor jövend el a feltámadás,
Hogy e halott is új életre keljen?...

Hübschmann perzsa tanulmányai, tekintettel az örmény nyelvre.

Hübschmann „Persische Studien“ (Strassburg, Trübner 1895. 2880. ára 10 márk) című jeles nyelvészeti munkája két részből áll. Az első rész (I. Beiträge zu Horn's Grundriss der neupersischen Etymologie) adalékokat szolgáltat Horn újperzsa etymológiai művéhez, a második rész (II. Neupersische Lautlehre) az újperzsa hangtant tárgyalja. Figyelemre méltó e mű örmény philológiai szempontjából is.

Az új perzsa nyelvtant először Vullers (*Grammatica linguae persicae*, Gissae 1870) és Darmesteter (*Etudes iraniennes I.* Paris 1883) tárgyalták nyelvtudományi szempontból. Horn *Grundriss der neupersischen Etymologie* (Strassburg, 1893) című művében, először kísérelte meg az elszórt etymológiai anyagot kritikai átnézetben összeállítani. Horn műve az illetékes kritika (Salcmann, Müller Frigyes, Mann) várakozásainak nem felelt meg és részben jogosan, mert igen gyorsan készült és ennél fogva sok hiány és hiba van benne. Azonban az egész munka még sem tekinthető elhibázottnak azért, mert hiányai is vannak. Hübschmann a nélkül, hogy szemet hűnyna a munka gyengéi és hiányai iránt, azt egészben hasznos műnek tartja, mely az újperzsa nyelv tanulmányozását előmozdítani van hivatva „*Persische Studien*“ 5—112 o. pedig adalékokat és helyreigazításokat közöl az eredeti munka sorrendjében az említett kritikusok

pótlásainak beillesztésével Horn munkájához. Az örmény nyelv által szolgáltatott anyag részletes tárgyalását a már azóta megjelent „Armenische Grammatik“ első kötete szolgáltatja, melylyel mi is külön fogunk foglalkozni. E közleményünkben azonban ezt megelőzőleg, szemügyre vesszük a „Persische Studien“ örmény vonatkozásait.

1. Az örmény atás (olv. áthás) kölcsönszó (= K. Sz.) tűz Sebeos 27 o. = g. t a s ,tűz' Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft 36, 61. Újperzsa t a s Firdusinál mindig ,fejsze', nem ,tűz' (Nöldeke.)

2. Örmény axor (olv. áchor) kölcsönszó = újperzsa a x u r ,istálló', pehlevi axur vagy jobban axvar, kurd K. Sz. axór (Socin), afghán K. Sz. axor, zend * axvara vagy * a-xvarena (* = következtetett alak.)

3. Örmény astar ,eleség' K. Sz. (olv. ásztár) Vardan-nál 13. század = újperzsa astar ,eleség' nem származik a törökből.

4. Örmény asop (olv. áso*p*, *p* = nyugati új örm. *b*) két kézirat váriánsa Chorenei Mózes 129, 12 s. a p s o p ,zaj, zsidongás' mellett talán új*p*. asuftan ,felindultnak, zavartnak lenni', asob zavar (afghán K. Sz. asob, asub ,clamour, tumult'-hoz tartozik, pehlevi áso*p* ,confusion, tumult' bizonyosan összefügg vele. Iráni gyökér volna xsup (olv. chsup) szanszkrit ksuhh mellett.

5. Örmény amič (ov. ámics) ,fözelék' (eredetileg vegyíték = ragout) pehlevi kölcsönszó *mik-*mič iráni gyökérré mutat = indogermán mik² és mik¹ a szanszkrit mičra-ban (olv. misrá).

6. Örmény a v a r ,zsákmány' = pehlevi avar ,rablás' (avar vadunam ,rabolni akarok'). Perzsa * avar ,rablás' szóra mutatnak még mánd avar ,kifosztás', afgh. avar ,plunder, booty, pillage', avar kavul ,to plunder' és bal. avar ,spoil, plunder' kölcsönszók. Bugge véleménye az örmény avar szóról helytelen.

7. Az örményben előfordul ayen: (olv. ájen) šahr-ayen-pet, pars-ajen-pet Sebeos 70, 77, 79, 0. perzsa czim v. ö. szir tahnun-ainbe. Hübschmann kérdezi, vajjon e szó új*p*. ayen ,törvény, szabály, berendezés, erkölcs, szokás, mód' szóhoz tartozik-e, a mi = afgh. in á' re-

gulation, institute 'stb, pazend ain ,custom, law', aina ,mode, mauner, kind' Hübschmann előtt nem világos ez ayin ,Gesetz, Sitte, Art und Weise' összefüggése ayin = ađin = adirin (Vullers) ,egy város ünnepi disze' és adina ,péntek' (afgh. K. Sz. adina ,péntek', zsidó-tatár orine ,hét' szóval.

8. Örmény aprišum, aprešum = újperzsa a-brešum ,selyem, pehlevi *aprešum, (*aprešum, *uparešum-ból). A szir szó is az újperzsából van kölcsön véve.

9. Az örmények az ólmot ,fekete arđiőnak nevezik. Újperzsa arziz ,őn-t is jelent, az ólom tulajdonképeni neve surb. Eredetileg az ónt ,fehér arziz'-nak, az ólmot ,fekete arziz'-nak nevezték. Pehlevialak *arđiő.

10. Örmény ošnan (csak Eliše 156, 11) megfelelhet teljesen újperzsa ušnan alaknak, melylyel visszamehet óperzsa *ušnana = zend *usnana-alakokra v. ő. zend us-sna ,mosni' és šn: sn miatt, óperzsa vašna = zend vasna, örm. vasn ,miatt, ért'. Óperzsa *abišnana, újp. *afšnan = örm. *ušnan, ošnan.

V. ő. újp. afšara = örm. aušarak, ošarak.

11. Örm. psak (nyug. újörm. bszág) ,fejdisz, korona, koszorú', zend. pusa, pehlevi aparsar (= a fejen, vagyis) ,fejdišz, korona'. Újperzsa afsar ,korona' = óperzsa *abisarah ,a fej körül', a szanszkritban abhi-điras, de ,a fejet igazítva vmi felé, fejhez fordítva' jelentéssel.

12. Örm. anoiš (olv. ánois, nyug. újörm. ánujs K. Sz. ,jószagú, izletes-kellemes, kedves' = újperzsa 1) noš ,grati saporis, suavis, dulsis' nošin kedves, jószagú és örm. anušak ,el nem muló, halhatatlan, örök' K. Sz. pehlevi anošak ,halhatatlan, el nem muló' zend anaoša ,halhatatlan, pehlevi anoš ,halhatatlanság itala' 2) újp. noš ,aqua vitae, noš-daru, noš-giya ,andi dotum', paz. anoš ,antidote' Újperzsa anoša ,üdv'! eredetileg = ,légy halhatatlan.'

13. Örm. épastan ,bizalom, menekvés' régi pehlevi apastan, talán a szanszkrit upasthana ,szolgálat, tisztelet'.

14. Modern örm. badrinj = újp. badrang, varang, balang, ,czitrom, uborkafaj v. ö. afgh. K. Sz. badrang, a kind of cucumber'. Ó-örmény varung, uborka, czitrom, őszi gyümölcs hangtanilag erősen különbözik pehlevi vatrang-tól.

15. Örm. patuar ,előfal, külső mű = zend *paitivara, a szanszkritban prativara ,ellenállás'. Az újperzsában bara ,fal, sáncz', afgh. bara ,mellvédelem'. LW = zend vára (painivara, fravara). Ebből származtatja Vámbéry a magyar ,vár' szót, a mi elfogadhatónak látszik és érdekes adata a perzsa-magyar érintkezésnek. Ujabbban a perzsa-magyar érintkezés kérdésével Munkácsi foglalkozott (Ethnográfia). A magyar vár, éppen úgy mint a magyar vásár, vasárnap csak régibb kölcsönvétel lehet, egyidejű az örmény (pat)uar és vaðar ,vásár' szavak kölcsönzésével, melynek ellenében a *b* szókezdet ujabbori. (v. ö. török bazargün ,vasárnap'). Alkalmilag még viszatérek a perzsa-magyar kölcsönszók kérdésére. Munkácsi egyes állításai túlmerészeknek látszanak előttem nyelvtörténeti és indogermán összehasonlító nyelvészeti okokból. Egyidőben áltak tehát magyar és örmény őseink a közös perzsa kulturbefolyás alatt az őshajdan korban, s legnagyobb mértékben valószínű ezek alapján a magyar és örmény nemzet érintkezése már a magyarok őshazájában is. Ilyen formán a komoly tudomány is megerősíti bold. Lukácsy Kristóf szamosújvári örmény plebánosnak, „A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei“ című sok tekintetben még ma is érdekes munkájában foglalt állításait, persze a Horváth István-féle faj- és különböző népnévegyeztetések elhagyásával.

— Folytatása következik. —

Dr. Patrubány Lukács.

„Szolnok-Doboka-megyei nők ezredévi emléklapja“.

Ezen cím alatt Veress Dezső, a „Szolnok-Doboka“ szerkesztője 78 ív nagyságú lapon egy igen szépen sikerült, gyönyörű illusztrált művet szerkesztett és adott ki. A derék munka idősebb báró Bornemissza Károly urnak, Szolnok-Dobokamegye érdemes főispánjának „az emberbaráti és közművelődési célok kitartó munkásának és hathatós elősegítőjének“ van ajánlva. A diszesen kiállított „Emléklap“ első lapját Ő Fenségének: József főherczegnek fölötte érdekes emléksorai foglalják el. Elöl öt kép látható: gr. Csáky Albinné, Torma Zsófia, Zirzen Janka, az óvári torony és a tanácskö (Deésen), hat fénynyomatú csoportképen 247 nőnek arczképét közli. A közzé tett örmény nők ezek: id. Krémer Samúné, Voith Simonné, Voith Miklósné, br. Horváth Samúné, Szongott Kristófné, Pap Jenőné, Haragay Emánuelné, Haragay Jánosné, Bocsánzy Mártonné, Fejér Bogdáné, Wolff Bogdáné, Pap Mihályné, Szentpéteri Jánosné, Márkovics Jakabné, Serlegi Dezsőné. — Szamosújvárról a már említett két örmény nővel (Voith Miklósné és Szongott Kristófné) együtt hat nő arcsképe van bemutatva: Bartalis Miklósné, Nagy Lajosné, Lörinczy Menyhértne és Váradi Lajosné.

Azon cikkekből, melyek „Asszonyaink áldása“ cím alatt vannak közölve, mi is közreadjuk egy néhány örmény asszonynak emléksorait:

Azt tartja az örmény közmondás. „Van ember, ki ezerrel felér és van ezer, kik egygyel sem érnek fel.“ Mire én: Legyen minden nő e hazában nő és magyar s igyekezzék úgy élni, hogy felérjen ezerrel, akkor Magyarország még sok ezredévet (millenium) fog elérni.

Szongott Kristófné Bárány Veronika.

*

Engedd oh Istenünk! hogy ezredéves szép hazánkban a boldog megelégedés angyala virraszson, hogy

mindenki — gazdag és szegény — élvezze a Te áldásod jótéteményeit és érezze magát boldognak e magyar hazában.
Bocsánczy Mártonné.

*

A magyar nő kedves kötelessége elhinteni a jövő nemzedék szívébe a honszeretet magvát, a mely egy új ezredévet biztosít e bátor nemzetnek. Haragay Emanuelné.

*

Öröm tölti be honleányi kebleinket, hogy Magyarország ezer éves fennállásának ünnepét elértük. Ez alkalommal legnagyobb ohajunk, hogy még sokáig virágozzék hazánk.
Haragay Jánosné.

*

Ezer éves multunk megtanít bennünket a hazaszeretetre. Boldog az a hon, melynek hazaszerető fiai és lelkes honleányai vannak.
Voith Simonné Elekes Teréz.

*

Ezredéves multat teremteni s fentartani: férfi karnak női szív segített.
Fejér Bogdánné.

*

„Szolnok-Dobokamegye közművelődési képe az 1896-dik évben“ című cikk elől azt mondja: Deés és Szamosújvár városok, vármegyénk e két közművelődési fókusa, külön cikkekben vannak méltatva... azután így szól: „Az örmény katolikusok 1358 számmal fordulnak elő, szintén az erdélyi püspök alá tartozván. Szamosújvári plebániájukkal részben e megyében fekvő belsőszolnoki esperességi hítközségek számát egygyel emelik. Bejövetelük alkalmával (1672-ik évben) schismatikusok voltak, de különösen Verzíresk Oxendius és egy Sebestyén (nem Sebestyén, hanem Minász. Szerk.) nevezetű örmény püspökük által a Rómával való szent unióra léptek még a mult század első felében.“

A Szamosújvár városáról szóló cikket az emléklap számára lapunk szerkesztője írta; ebből itt a következő részletet közöljük:

A közművelődési intézményei 1896-ban.

Bármely szép épület falai darabokból vannak összetéve. Azok az adatok, melyeket alább sorolok fel, képezik városunk kulturális épületének egyes becses darabjait.

I. A közművelődés közvetlen tényezői.

a) Iskolák.

1. Magyar kir. állami főgymnasium. Az idén nyitott meg a hetedik osztály. A beirt tanulók száma 260. A gymnasium I. osztályában van: 62, a II.-ban 52, a III.-ban 40, a IV.-ben 30, az V.-ben 23, a VI.-ban 25 és a VII.-ben 28 tanuló. Igazgató: Dr. Mártonfi Lajos; tanárok: Dömötör János, Esztegár Gergely, Feczko János, Finta Ferencz, dr. Gopcsa Jakab iskola-orvos és az egészség tanára, Józsa János, Karsai Gyula, Novák Antal, Novák Gergely, Páll Bogdán, Szongott Kristóf, dr. Temesváry János; hitoktatók: Geazsa Titus, Hirsch József, Kovács Ákos.

2. Theologia. Növendékpap: 42. Az I. osztályban 17, a II.-ban 7, a III.-ban 10, a IV.-ben 8. Az igazgató Georgiu János. Tanárok: dr. Fábián Péter, dr. Domide Oktáv, dr. Gecze Sándor, Pordea László.

3. Tanítóképző-intézet. A beirt tanulók száma 71. Az I. osztályban van 25, a II.-ban 29 (kettő magántanuló), a III.-ban 17. Igazgató: Pápiu János; tanárok: Boros Vidor, Boer János, Sőcs László, Vajda Dénes. Pródán János aligazgató.

4. A városi fiú (nép-) iskola. A beirt tanulók száma 297. Az I. osztályban van 112, tanítja Zeffer Lukács; a II.-ban 80, tanítja Voith Gergely; a III.-ban van 60, tanítja Álexa Ferencz; a IV.-ben van 45, tanítja Esztegár Antal. Igazgató: Bárány Lukács, hit- és örmény nyelvtanító: Kapatán Márton.

5. Városi leány (nép-) iskola. A beirt tanulók száma 210. Az I. osztályban van 72, tanítja Harmath Ilona; a II.-ban 56, tanítja Osztián Berta; a III. és IV.-ben van 78, tanítja Balla Terka; az V. és VI.-ban van 4, tanítja Veress Károlin. Igazgató és hittanító: Bárány Lukács.

6. Óvoda. Ebben az iskolában van összesen 26 fiú- és leánygyermek, tanítja özv. Csipkés Benedekné Korbuly Mária.

7. Kandiai vegyes iskolában van 25 leány és 27 fiú, összesen: 52; tanító: Boer János.

8. A várban a fegyenczeket két tanító tanítja.

9. Az ipariskolát, melynek 68 tanítványa van, a fiúnépiskola tanítói tanítják.

b) Templomok.

1. Örmény kath. plebániai templom, a híres Rubensképpel; vagyona 45 ezer frton felül van.

2. Salamon templom.

3. Árvaintézeti kápolna.

4. A temetőben levő kápolna.

5. A szentferenczrendiek zárda-temploma.

6. Püspöki kápolna.

7. Kandiai gör. kath. templom.

8. Ev. reformátusok temploma.

9. Izraeliták imaháza.

10. A várban levő különböző felekezeti templom.

c) Kaszinók.

1. Társalkodó-egylet. A tagok száma 78. Igazgató: Voith Miklós; titkár: Duha Kristóf; könyvtárnok: Páll Bogdán; pénztáros: Voith Gergely; gazda: Kopár Kristóf. A könyvtárban van 2200 db. könyv; a járatott lapok száma: 22.

2. „Kör“. Van 186 tagja. Igazgató: Esztegar László; titkár: Esztegar Antal; könyvtárnok: Esztegar Gergely; pénztáros: Kepri József; gazda: id. Esztegar Gergely. A könyvtárban van 533 munka 780 kötetben; a könyvtárnak 30 belső és 4 külső olvasója van. A járatott lapok száma: 18.

d) Szamosúvártt szerkesztett lapok.

1. „Armenia“. Tudományos havi folyóirat, januárban a XI-ik évfolyamba lépett. Megindulása óta (1887) szerkeszti: Szongott Kristóf.

2. „Szamosújvár“. Szépirodalmi társadalmi és közgazdasági hetilap. I. évfolyam. Szerkeszti: dr. Fogolyán Tivadar.

e) Könyvtárak.

1. A társalkodó-egylet könyvtára (lásd feljebb).
2. A „Kör“ könyvtára (l. feljebb).
3. A gymnasium könyvtára 1731 darabból áll.
4. A plebániai templom könyvtára.
5. A szent-ferenczrendi zárda könyvtára.

f) Levéltárak.

1. Városi levéltár.
2. A plebániai templom levéltára.
3. A szent-ferenczrendi templom levéltára.
4. A várban levő levéltár.
5. Káptalani levéltár.

g) Gyűjtemények

1. A gymnasium gyűjteményei:
  - A) Fizikai és chemiai szertár 175 db.
  - B) Földrajzi szertár 95 db.
  - C) Ifjúsági könyvtár 189 da.
  - D) Természetrajzi gyűjtemény 2900 db.
  - E) Történelmi és philologiai gyűjtemény 681 db.
  - F) Rajz-szertár 651 db.
2. A városnál levő archeologiai gyűjtemény.
3. Dr. Temesváry János tanár magán gyűjteménye:
  - A) Kőkorszak: 160 db. csiszolt kőeszköz.
  - B) Bronzkor: 94 db.
  - C) Érmek; görög érem: 80 db., római korbelti: 1674; Árpádkori: 128; vegyes: 2600; 6 db. incunabulum (ősnyomtatvány).

h) Nyomdák.

1. Todorán Endre „Aurora“ nyomdája.
2. Az egyházmegyei nyomda.

II. A közművelődés közvetet tényezői.

i) Püspökség.

Szabó János gör. kath. püspök, valóságos belső titkos tanácsos. Káptalan: Pápiu János, Georgiu János és Bene Sándor kanonok; a nagyprépost és két kanonok helye üres.

j) Fiú-árvaintézet

22 növendékkel; vagyona 100,000 frton felül.

k) Leány-árvaintézet (alakulóban).

Vagyona 60,000 frton felül.

l) Műkedvelő-társulat

7 alapító és 23 működő tag; elnöke: Novák Gerő.

m) Dalzene-egylet.

Elnöke: Voith Miklós.

n) Fuvózenekar.

Elnöke: id. Czetz Emanuel.

o) Alapítványok.

1. A városnál két gymnasiumi tanuló (75 frtos), egy egyetemi hallgató, egy gazdasági tanintézeti és egy tanítónő-képzőintézeti tanuló számára, egyenként 120 frtos alapítvány van.

2. Az örmény kath. egyháznál két gymn. tanuló számára.

p) Hivatalok.

1. A városi tiszti kar. Polgármester: Placsintár Dávid.
2. Járásbíróság. Járásbíró: Gajzágó Ferencz kir. táblai bíró.
3. Főszolgabíró: Nagy Lajos.
4. Adóhivatal. Adótárnok: Zoltán Béla.

kisérelték, — a hatalmak azonnali kényszerítő akciójának jeladásául. Minden további lépés oly sokirányú, s egész lehetőségében át sem tekinthető fordulatok által van föltételezve, miszerint egyáltalán elfogadhatólag hangzik azon hír, hogy első sorban megint a a kabinetek egymás között beható eszmecserét folytatnak, a melyekben előbb azoknak mindkétrendbeli nagy csoportja, — vagyis a nyugati hatalmak és Oroszország egyrészt, másfelől pedig a hármass szövetség tagjai, — nézeteik teljes egyöntetűségére jutni törekednek.

VIII.

Oroszország.

Pétervár-ról írják a „Nemzet“-nek: A császár megengedte, hogy az egész birodalomban gyűjtést rendezzenek a Törökországból — Oroszországba vándorolt örmények javára.

IX.

Ausztria.

Bécsből írják a „Budapesti Hírlap“-nak: A konstantinápolyi nagykövetek a szultánnak határozottan kijelentették, hogy a hatalmak az ő reformjavaslatait csak úgy fogadhatják el, ha elszánja magát, hogy a reformok megvalósítására alkalmas embereket nevez ki. A nagykövetek azt is kijelentették, hogy mindannyian egyforma utasításokat kaptak kabinetjüktől, s hogy a hatalmak követeléseiknek elutasítása esetében Törökországot európai ellenőrzés alá fogják helyezni.

X.

Magyarország.

Budapestről írják az „Ellenzék“-nek: Török politikai körökben (mint a Keleti Értesítőnek jelentik) nem kedves feltűnést kellett az a hír, hogy egy magyar író: Borostyáni Nándor Párizsban az ifjú török párt tagjai által rendezett banketten nemcsak hogy részt vett, hanem oly szellemű felköszöntőt is mondott, mely általában helyeselni látszik az ifjú török párt törekvéseit, — s kifejtette, hogy az alkotmányosság, a népsza bad s á g, a miniszteri felelősség, a parlament nyilvános ellenőrzése és a szabad sajtó azok az eszközök, melyek Törökországot mai zilált helyzetéből kiszabadíthatnák!

Kisebb közlemények.

Dr. Wolff Bogdán törzsorvos kitüntetése. Erzsébetvárosról kedvelt levelezőnk ezeket írja: Vizkereszt napján gyönyörű ünnepünk volt. Nemcsak a katonai pályának, hanem az orvosi tudásnak is elismeréssel koszorúzott ünnepe, az önfeláldozás művének diadala.

Ugyanis ekkor tüzte mellére a honvédszászlóalj parancsnoka dr. Wolff törzsorvosnak a koronás aranyéremkeresztet. Az ünnepélyt megelőző vigilián a városi papság szívből eredő szavakkal üdvözölte a nemeslelkű férfiút a szenvedő emberiség javáért oly hosszas időn át tett sikeres munkája miatt, üdvözölte a Kameller-alapítvány eredménydús kezeléseért, a lelkészkedő papság hivatásának előmozdításáért és a példányszerű családi életért; mire meghatottan válaszolt a kitüntetett. Vízkereszt reggelén a honvédlaktanya udvarát diszbe öltözött honvédség foglalta el és katonás, ügyes beszéd kíséretében feltüzte a parancsnok a koronás érdemkeresztet. 11 órakor tisztelgett a tanács és közönség; derék polgármesterünk velős beszéddel köszönté, ugyszintén a ref. lelkészi hivatal is. Délben a tiszti kar és polgári elem a legszebb nyilatkozatok között ünnepelte a poharak csengése mellett is szeretett városi orvosunkat, kinek hosszú életet szívünkben kívánunk. Eddig a tudósítás. Erzsébetváros egyik legderékabb, közbecsülésben álló ezen tekintélyes fiát a megérdemelt kitüntetésért szerkesztőségünk is melegen üdvözli.

„Mit várjunk a parlamenttől?“ E cím alatt, a vármegye hivatalos közlönye: a „Szolnok-Doboka“ írja: — „Az egyházak állami dotációja is rendezésre vár; mert e téren követtük el eddigelé a legkiáltóbb igazságtalanságot. A protestans és a zsidó felekezetek kulturális téren olyan állami feladatokat teljesítenek a felekezeti iskolák fentartásával, a mely feladatokat az államkormány korántsem könnyíti meg. Mig ugyanis a katolikus és görög vallásfelekezetek, az állam kegyelméből, elég bőséges dotációkban részesültek, hogy azokból nemcsak templomaikat, iskoláikat tarthatják fenn, hanem vallási életük ápolására is tetemes anyagi segítségük van, — addig a protestáns felekezetek e tekintetben sokkal kevesebbet kaptak!“ — — Mellőzve ezen alkalommal egyéb megjegyzéseinket, csak is azt kérjük a „Szolnok-Doboka“ vezércikk-írójától: nem lenne-e szives megmondani, hogy az erdélyrészi örm. katolikus egyház, a mely hazánkban (még az általános vallásszabadság legújabb törvénybeiktatása előtt) ugyancsak a törvényesen bevett, a többiekkel egyenjogusított, történeti egyházak körébe tartozott, s a melynek autonómiáját az 1886. évi országos alap-törvény biztosította, — mikor kapott az államtól, — két-százados fennállása alatt, bármi csekély dotációt? — jóllehet azt évi szerény huszezer forint összegben az erdélyrészi örménység egyházi önkormányzatának berendezhetése céljából tényleg kérelmezte, — jóllehet továbbá, hogy a szamosújvári választókerület országgyűlési képviselője annak idején, az állami költségvetési illetve, a vallás- és közoktatásügyi tárca budget-jének tárgyalásakor e részben nyomatékosan felszólalt és első ízben legalább évi tizenkétezer frt., utóbbi alkalommal még csekélyebb összeg (öt vagy hatezer forint) fölvételét kérte a törvényhozástól, — mindazáltal eredménytelenül; mert daczára a legtisztább elvi álláspontnak, miszerint a szintén kulturális missziót

teljesítő örmény kath. egyház nem lehet egyedül kizárva (a törvényesen recipiált történeti egyházak között) az állami segélynyújtás kedvezményéből; s daczára annak, hogy az akkori balközéppárt egyik elhunyt tagja pártolólág szólalt fel a kifogástalan indítvány mellett, — hangsúlyozván, hogy már csak az örménység hazafias érdemeinek némi elismeréseül is ohajtja, hogy az örmény egyház a költségvetésben, az államilag dotált egyházak sorában szerepeljen, — mindazáltal a képviselőház bölcsesége jobbnak látta akkor ismételten a szóbanlevő indítványt leszavazni; a mely azóta többé az országgyűlésen szóba sem hozatott!

Kiigazított hibás statisztika. Akart a török reformokat behozni. Gárin, Mus, Ván, Pághes és Jérszeng kerületekbe; de mivel ezen kerületekben is a mohamedánok vannak többségben, a reform elmaradt. Hazug statisztikájok azt mondja, hogy Gárinban van 501.000 mohamedán és 131.500 keresztény, Pághesben 254.000 moh és 135.000 keresztény, Musban 505.000 moh. és 69.000 keresztény, Vánban 241.000 moh. és 80.000 keresztény, Jérszengában 840.000 moh. és 47.000 keresztény. Ezek a számok, melyek teljesen nélkülözik az igazságot és hazugságon alapulnak, sietünk helyreigazítani (Lásd „A törökországi örmények és szomszédai“ című könyvet, mely 1890-ben Marseilleben az „Armenia“ nyomdájában nyomult.) Gárinban van (Pábert és Álásgérddal együtt) 390.000 örmény, 10.000 örményből lett kurd és 80.000 mohamedán; Pághesben 115.000 örmény, 20.000 örményből lett kurd és 30.000 mohamedán; Musban van 118.000 örmény, 25.000 török és 10.000 örményből lett kurd; Vánban van 194.000 örmény (Hékhárral együtt), 15.000 török és 41.000 örményből lett kurd; Jérszengában van 30.000 örmény és 22.000 kurd. Ezekon kívül több mint $\frac{1}{4}$ millió örmény él kivándorolva, kik csak a kedvező alkalmat várják, hogy hazájokba visszatérhessenek. . .

Strumph Antal armenista. Nagy vesztesége van az örmény nemzetnek és az irói világnak. Az armenista Strumph, ki a londoni Kholdés Székhul egyetemen a franczia, német és spanyol nyelvek tanára és a Londonban angolul és francziául megjelenő „Armenia“ segédszerkesztője volt, hirtelen elhalt (1893). Az örmény nyelv tanulmányozása Európában (Les Etudes armeniennes en Europe) cím alatt a londoni „Armenia“-ban megjelent cikkei, — melyek örmény fordításban a velencei „Pázmáveb“ és a tíflii „Murds“-ban is napvilágot láttak, mely érdeklődéséről az örmény nyelv iránt tesznek tanuságot. A londoni „Armenia“-ban saját neve alatt megjelent cikkein kívül a lap angol részét ő fordította, miért viszonzásul Dseráz, a főszerkesztő, hetenként hat órán át őt örményre tanította. Még csak 48 éves volt, három évig tanult örményül. A temetés decz. 23-án ment véghez. A sirnál Dseráz Minász tanár mondott igen megható beszédet. — Velünk is levelezésben állott; megtanult magyarul, hogy megértse a mi „Armenia“-nkat. Ne feledkezzék meg az örmény nemzet az ilyen derék armenisták emlékééről!

Örmény tanulók. Azon örmény tanulók közül, kik európai iskolákban tanulnak, jelen alkalommal csak a Jonghát helységből való Bedroszeán Háruthun nevű derék ifjúról teszünk említést, ki Rómában végezte az egyetemi tanfolyamot (bölcsészeti) és 81 tanuló-társ közt az első volt. Kitünő doctori oklevéllel távozott el az egyetemről.

Irodalom és művészet.

Nyilatkozatok Merza Gyula röpiratáról. Örmény püspökség. E cím alatt írta meg Merza Gyula röpiratát, melyben élénk lelkesedéssel egy örmény püspökség felállításának napirendre hozataláról és e kérdésnek multjáról ír. Merza röpiratának szülőoka Szamosújvár ama mozgalma volt, melyet a város pár évvel ezelőtt Verzár Auxentiusnak, a magyarországi örmények első és utolsó püspökének felállítandó szobor ügyében indított. A röpirat az örmények egyházi történetéről szólva, kimutatja, hogy az erdélyi római katolikus püspökség rájuk nézve helytelen és anomáliát képező fenhatóság, mert az örmények egy független, törvénybe czikkelyezett katolikus egyházat alkotnak, kiknek sem egyházi nyelvét, sem lithurgiáját, sem ritusát az idegen papság nem érti s papjainak felszentelésére kompetenciája nincs, ezért kénytelenek növendék-papjaikat külföldön felszenteltetni. A magyar görög-katolikusok is folyamodnak önálló püspökség felállításáért, annál-inkább követelhetik ezt az örmények, kiknek szemében a mostani állapot csak 180 év óta tartó provizórium, tehát az ő püspökségüket csak reaktiválni kell. Kivánságukat támogatja nemcsak 20 ezret meghaladó számuk, de az 1868. XLIII. törvényczikk 16. szakasza is, mely az önkormányzati szabadságot s a jogegyenlőséget az örmény katolikus egyházra is kiterjeszti. Végül a röpirat a hazaszeretet meleg szavaiban az örmény püspökség pártfogására hívja fel az országot. („Magyar Hirlap” 321. sz.) **A hazai örménység jövője.** Írta Merza Kolozsvár, 1896. A magyarországi derék örménység dolgaival foglalkozik az idézett című füzetke. A magyar örmények ethnográfiai hanyatlásának okairól és azok orvoslásáról ír; fejtegeti az utolsó örmény püspök, a Verzár-szobor megalakulásának jelentőségét és lelkes hangon tör lándsát az örmény püspökség visszaállítása mellett. („Magyar Újság” decz. 22. sz.) „A hazai örménység jövője” czímmel egy kis füzetet irt és adott ki Merza Gyula, a melyben érdekesen fejtegeti a magyar-örmények ethnográfiai hanyatlásának okait és azok orvoslását; lelkes hangon szól Verzár örmény püspöknek Szamosújváron felállítandó szobráról és részletesen fejtegeti az örmény püspökség visszaállításának kérdését. („Alkotmány” decz. 23. sz.)

A francia lapok újabb időben igen sűrűn foglalkoznak örmény dolgokkal. Így a „Revue des Revues” novemberi számában a „Zejthuni hősök” cím alatt egy igen érdekes czikket adott közre, melyben a győztes zejthuni örményeket rajzolja le. Ellenben a „Revue Blanche” című folyóirat egy szivszaggató czikket közöl az

örmény menekülőkről, mit a „Dzázghig“ (Virág) volt szerkesztője Árság Csobánian irt.

Vásárhelyi Boldizsár milleniumi imája. Derék munkatársunk szép milleniumi imája és egyházi beszéde nyomtatásban is megjelent. Az ima befező részét szó szerint mi is közöljük: „Népeknek és nemzeteknek hatalmas istene! áldd meg hazánkat javaidnak bőségével, halmainkat, völgyeinket termékenyítő erővel, a munkálkodókat szorgalommal és kitartással. Adj világosságot a mi értelmünkbe, nemes érzelmeket szívünkbe, hogy a mi cselekedetünk-ből látszadjék meg, miként a te néped vagyunk; a mi fogyatkozásainkat csökkentsd, a bünöket távoztasd el körülünk, hadd izmosodjék a szeretetnek munkája társadalmunkban s ebben erősödjék hazánk. Te, a ki megáldottad nemzetünket bölcseségben tündöklő vezérlő szellemekkel, állíts, kérünk, élére továbbra is emelkedett lelkű, belátással bíró ihletett férfiakat. Te a ki hatalommal és dicsőséggel övezted fel koronás királyainkat s adtál keblükbe népeikkel érző atyai szívet, országunk javáért tenni kész akaratot; tartsd fenn továbbra is hatalmukat, dicsőségüknek fénye tündököljön nemzedékekről nemzedékekre, atyai joságuk, országot boldogító cselekedetük maradjon örök emlékezetben. Tartsd meg oh szeretetnek atyja most élő, felséges királyunkat, az ő királyi családját. Adj nekie fejedelmi erényekben bővelkedő esztendeihez még éveknek hosszú sorát, hogy királyi jogara alatt folyjon az igazság, szárnyaljon a tudomány és művészet, terjedjen a felvilágosultság s fejlődjék az ipar és kereskedelem. Áldd meg oh örökkévaló Isten a te népedet, a mi magyar nemzetünket, hadd legyen állandó lakozása közöttünk a te ismeretednek, Krisztusunk örök kijelentésének s ebben az örök életnek.

Közgazdasági élet.

Lázár tábornok milliói. Bécsben néhány évvel ezelőtt halt meg Harnoncourt Felix gróf felesége, a ki férjhezmenetelekor atyjának, Lázár tábornoknak egész vagyonát örökölte. A grófnő ezt a vagyon, a mely mintegy hat millióra rugott, végrendeletében egészen a férjének hagyta, nem emlékezve meg kiskorú gyermekeiről, a kiknek a gyámja azonban nem késett megtámadni a végrendeletet. Lázár tábornok ugyanis azzal a kikötéssel tette leányát általános örökösévé, hogy a hat millió majdan leánya elhunytá után osztatlanul a gyermekekre szálljon. Ezt a feltételt a grófné nem tartotta meg. A pörben hozott első ítélet felbontotta a végrendelet, az atya kikötését kötelezőnek jelentvén ki a grófné nézve. Ezt az ítéletet hosszú és elkeseredett pörlekedés követte a férj részéről, a törvényszék végre is a gyermekek javára döntött és így a grófnak le kellett mondani a hat milliós örökségről.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.
